

UDC 024

**GÖRMƏ MƏHDUDİYYƏTLİ ŞƏXSLƏRƏ KİTABXANA-İNFÖRMASIYA
XİDMƏTİNİN HƏYATA KEÇİRİLMƏSİNDƏ TARİXİ TƏKAMÜL**

Fəridə Fazil qızı Abdullazadə
Bakı Dövlət Universiteti
Kitabxanaşünaslıq kafedrasının dissertantı
farida.abdullazade@gmail.com

Elmi məqalədə görmə məhdudiyətli şəxslərə kitabxana-informasiya xidmətinin yerinə yetirilməsi tarixən araşdırılmışdır. Məqalədə əsasən ABŞ və Avropa ölkələrindəki kitabxanaların təcrübəsi tədqiq edilmişdir.

Açar sözlər: görmə məhdudiyəti, kitab tarixi, kitabxana xidməti, məktəb, brayl əlifbası, audio kitablar, fiziki məhdudiyət

Key words: vision restriction, book history, library service, school, Braille, audio books, physical limitation

Ключевые слова: нарушение зрения, история книги, библиотечное обслуживание, школа, шрифт Брайля, аудиокниги, физические ограничения.

Cəmiyyətin müəyyən tərkib hissəsi olan fiziki məhdudiyətli şəxslərin mütaliəsi cəmiyyətin ayrılmaz tərkib hissəsi olan kitabxanalar üçün hər daim diqqət mərkəzində olmuşdur.

Müasir dövrdə korlar və görmə qabiliyyəti zəif olanlar ənənəvi olaraq brayl əlifbası, audio kitabları və korlar üçün ixtisaslaşmış kitabxanalar tərəfindən hazırlanan və təqdim olunan böyük çap kitablarını oxuyurlar. Hal hazırda yeni texnologiyalar əlillər üçün yalnız bir neçə il əvvəl əlçatmaz olan yeni oxu, iştirak və fəaliyyət sahələrini açdı. Gözdən əlillər brayl ekranları, ekran böyüdücü monitorlar, ekran böyüdücü, OCR ilə skaner proqramı, ekran oxuyucular və nitq sintezi istifadə edərək kompüter proqramlarına, İnternetə və rəqəmsal mənbələrə daxil ola bilirlər. Kitabxana xidmətinin fiziki məhdudiyətli oxucu qrupuna bu səviyyəyə gəlib çatması isə heç bir təsadüfi xarakter daşımayaraq, müəyyən təkamül yolundan keçmişdir.

Məlumdur ki, Parisdə ilk "Korlar Məktəbini" (L'institution National pour les jeunes Aveugles) Fransalı Valentin Haüy 1784-cü ildə qurmuşdur [3, s.34]. Haüy görmə qüsurlu insanların təhsil vasitəsilə yüksək nailiyyətlər əldə edə biləcəyinə şahid olmuş və onlara inanmışdı. Öz müasirləri arasında diqqət çəkən bu qabaqcıl təhsil müəssisəsi 1791-ci ildə İngiltərədə Edvard Rustonun rəhbərliyi ilə Liverpul şəhərində "İngilis Korlar Məktəbi"nin açılmasına səbəb oldu [6, s.43].

1802-ci ildə Rusiyanın Sankt Peterburq şəhərində "Rus Korlar Məktəbi" açıldı. Cohann Vilhelm Klein tərəfindən 1804-cü ildə Avstryada Viyana Korlar Məktəbi, 1806-cı ildə isə Almaniyada August Zeune tərəfindən Berlində ilk korlar məktəbi açıldı. Bu sahədə günümüzə qədər gəlib çatan ən əlamətdar kəşf, 1829-cu ildə Haüy məktəbində müəllim olaraq işləyən, həmçinin özü də görmə məhdudiyətli olan Luyiz Braylın adını daşıyan, korların barmaqları vasitəsilə kitab oxuya bilmələrini təmin edən, altı nöqtəyə əsaslanan Brayl əlifbasının nəşridir. Görmə məhdudiyətli şəxslərin həyatında böyük rahatlıq təmin edən Brayl əlifbası, 1825-ci ildə Luiz Brayl tərəfindən ixtira edilmişdir. Özünün də görmə məhdudiyəti olan Luiz Brayl 1809-cu ildə Fransada anadan olmuş və kəşf etdiyi bu əlifbaya öz soyadını vermişdir. Əlifba, 1854 Fransada, 1860-cı ildə ABŞ-da, 1868-ci ildə İngiltərədə istifadə edilməyə başlanılmışdır, 1918-ci ildə isə bu yazı sistemi bütün dünyada qəbul edilmişdir [4, s.178]. Lakin o dövrdə brayl kitablarının sayı çox az, qiyməti isə çox bahalı idi.

1830-cu ildə Avropanı səyahət edən amerikalı doktor Samuel Griedley Hov burada baş verən inkişafı izlədikdən sonra, öz ölkəsinə qayıdaraq, 1831-ci ildə Bostonda məşhur "Perkins Korlar İnstitutunu"nu qurur. Samuel uzun illər bu müəssisənin müdirliyini edir və görməyən bir çox insanın təhsil almasına köməklik göstərərək, digər görməyən insanlara ümid olur. Bu məktəbin yetirməsi olan bir müəllim Anne Mansfi eld Sullivan eşitmə və görmə məhdudiyətli məşhur yazıçı Helen Kelleri yetişdirmişdir. Qeyd etmək yerinə düşərdi ki, Kapitan Artur Henli Keller və Keyt Adams Kellerin qızı olan Helen Keller 1880-ci il iyun ayının 17-də Alabama ştatında Kolbert dairəsinin inzibati mərkəzi olan Taskambiyada sağlam körpə olaraq dünyaya gəlir, lakin o, 19 aylıq olarkən keçirdiyi xəstəlik nəticəsində görmə, eşitmə və danışma qabiliyyətini itirir. Bu xəstəliyin skarlatin və ya meningit olduğu ehtimal olunur. Helen 6 yaşında olarkən anası Keyt Keller Çarlz Dikkensin "Amerika qeydləri" əsərini oxuyur. Əsərdə kor və kar uşaq olan Lore Bricmen üçün edilənlərdən təsirlənir. Bundan sonra Baltimorda bir mütəxəssis həkimlə görüşən Keyt Heller Helenin birdə heç vaxt görməyəcəyi və eşitməyəcəyi xəbərini öyrənir, lakin həkim uşağın təhsil ala biləcəyini, bunun üçün əlil uşaqlarla işləyən mütəxəssislə görüşməklərini məsləhət görür. Beləliklə, Helenin valideynləri Aleksandr Qrem Bell ilə əlaqə saxlayır. Aleksandr Qrem Bell telefonun kəşfindən sonra özünü əlil uşaqları tərbiyə etməyə həsr etmişdi. Bell ailəyə Perkins İnstitutu və Massaçusets Korlar evi ilə görüşərək müəllim tapa biləcəklərini bildirir. Helenin atası Aleksandr Bellin tövsiyəsi ilə onu Massaçusets ştatında, Boston şəhərindəki Korlar üçün Perkins məktəbinə yerləşdirir. Beləliklə, onlar əfsanəvi müəllim Enn Sallivanla tanış olurlar. Bu tanışlıq 49 il davam edən əlaqənin başlanğıcı olur. Özü də çox az görmə qabiliyyətinə sahib olan, eyni qurumda təhsil almış Enn Sallivan, Helene yazmağı, oxumağı, danışmağı öyrədir və normal təhsil almasını təmin edir. Perkins İnstitutu Helenin uğurlarını bütün dünyaya çatdırır, Helen Keller bütün

dünyada tanınan bir obraza çevrilir. Gənclik illərindən dostu olan Mark Tven onun şöhrəti haqqında belə söyləyib: "Sezar, Böyük İsgəndər, Napalyon, Homer, Şekspir və bütün ölümsüzlərlə eyni klubda görüşən insan. Bundan min il sonra da ən az bugünkü kimi məşhur olmağa davam edəcək". [9]

Helen Keller 1890-cı ildən etibarən nitq dərslərinə başlayır, lakin çox çalışması, müxtəlif mütəxəssislərlə fərqli texnikalar yoxlamasına rəğmən nitqi Enn Sallivanın və bir neçə yaxınının başa düşə biləcəyi səslər çıxarmaq səviyyəsinə gələ bilir. Helen təhsilini Massaçusets Korlar məktəbində, Nyu-Yorkda Karlar məktəbində və Massaçusetsdə, 1896-cı ildə Enn Sallivanla getdiyi Gənc Xanımlar üçün Kembric məktəbində (Cambridge School for Young Ladies) davam etdirir [10].

Daha sonra 1900-cü ildə hazırda Harvard Universiteti ilə əlaqəli olan Redkliff kolleci adlı ali təhsil müəssisəsində təhsil alır və 1904-cü ildə 24 yaş olanda həmin kolleci fərqlənmə ilə bitirir. Helen məzun olanda bakalavr dərəcəsi alan ilk kor-şəxs ünvanını qazanır. Rəsmi təhsili burada bitmiş olsa da, həyatı boyu bir çox universitetdən fəxri doktorluq dərəcəsi alır. Kitablarının ən populyarı olan "Həyatımın hekayəsi" 50 dilə tərcümə edilir. Helen Keller özü sərbəst yaza bilməsə də 7 kitab müəllifidir. Helen Kellerin həyatından bəhs edən bir neçə film çəkilmişdir.

Perkins Korlar Məktəbindən göndərilən müəllim sayəsində oxumağı öyrənən məşhur amerikalı kor və kor yazar Helen Keller Perkins İnstitutunun kitabxanasındaki kitabları oxuduqdan sonra Toskumbiya / Alabamadaki digər insanların da mütaliə edə bilməsi üçün bir çox yerə poçt vasitəsilə kitablar bağışlayır. 1893-cü ildə Helen Kellerin başçılığı ilə, xeyriyyəçi insanların da köməyi ilə bir kitabxana yaradıldı. Bu, həqiqətən fəvqəladə bir fenomen idi, çünki görə və eşidə bilməyən bir insan hər kəsin oxuma verdiyi qazana bilməsi üçün kütləvi bir kitabxana qurmuşdu [4, s.180].

Perkins Korlar Məktəbinin qurulmasından 18 il sonra, 1849-cu ildə "Kütləvi Kitabxanaların Qurulması" haqqında qanun qüvvəyə mindi və bu da kütləvi kitabxanaların yaradılmasına və kitabxanaların dövlət tərəfindən hər cəhətdən dəstəklənməsinə imkan verdi. Bunun ardınca 1852-ci ildə çağdaş kütləvi kitabxanaların qabaqcılı olan Boston kütləvi kitabxanası quruldu.

XVIII əsrin ortalarında İngiltərədə baş verən Sənaye İnqilabı (1760-1830) ilk əvvəllər İngiltərə ilə məhdudlaşmışdı. [8, s. 60] Yeni yaranmaqda olan işçi sinfinin qeyri-rəsmi təhsil yolu ilə özünü inkişaf etdirmək imkanı isə yox idi. Özünü təhsil işçilər üçün daha səmərəli oldadı. Buna görə də XIX əsrin ikinci yarısından sonra kütləvi kitabxanalar təhsil və mədəniyyət sahəsində daha fəal iştirak etməyə başladı. Kütləvi kitabxanalar ümumi sözlə "Xalq Universiteti" halına gəldi.

1850-ci ildə İngiltərədə Kütləvi Kitabxanalar haqqında Qanun qüvvəyə mindi. Beləliklə kitabxana xidmətinin cəmiyyətin bütün təbəqələrinə yayılması prinsipi əhəmiyyət qazandı və kor insanlara oxumaq verdişinin qazandırılması

fikri dünyaya yayılmağa başladı. Bu inkişaf nəticəsində 1868-ci ildə İngiltərədə "Kral Milli Korlar İnstitutu" quruldu [6, s.45].

Brayl əlifbası kitabları çox bahalı olduğundan, bu xüsusi kitabların dövlət tərəfindən təmin edilərək, kitabxanalar vasitəsilə istifadəyə verilməsi görmə məhdudiyətli oxucular üçün olduqca əlverişli idi [8, s.309-310].

Kütləvi kitabxalar arasında qabaqcıl olan Boston Kütləvi kitabxanası daha bir qabaqcıllıq nümunəsi olaraq, 1868-ci ildə brayl kitablarını da öz kolleksiyasına daxil edərək, yaranışından yalnız 16 il sonra ilk dəfə görməyənlərə də kütləvi kitabxana xidməti göstərməyə başladı.

1876-cı ildə Amerika Kitabxana Assosiasiyası quruldu. Assosiasiya sonrakı illərdə görmə məhdudiyətli oxucular üçün də kitabxana standartları hazırladı. 1877-ci ildə isə İngiltərə Kitabxana Assosiasiyası yaradıldı. Bu assosiasiya da öz növbəsində sonrakı illərdə kor istifadəçilərə göstərilən kitabxana xidmətinin yaxşılaşdırılması üçün standartlar hazırlamışdır.

Brayl əlifbası ilə kitabların baha olması və korlara xidmət etmək zərurəti 1882-ci ildə İngiltərədə "Korlar üçün Milli Kitabxana" yaradılması ilə nəticələndi. Sonrakı illərdə ölkədəki kütləvi kitabxanalar bu mərkəzi kitabxanadan materiallar ilə təmin edilirdi. Artıq 1852-ci ildə Mançestrda kütləvi kitabxananın açılması görmə qüsurlu oxuculara müsbət təsir göstərirdi.

1886-cı ildə Parisdə Valentin Haüy Assosiasiyası brayl kitabxanası qurdu. Bu kitabxanada həmçinin brayl şrifti ilə kitablar hazırlanırdı.

Osmanlı İmperiyasında, 1889-cu ildə Grati Əfəndi tərəfindən əlillərə kitabxana xidmətinin təqdim edilməsi düşünülmüş və ilk dəfə "Korlar Məktəbi" qurulmuşdu. Bir müddət sonra bu məktəbin yanında Korlar şöbəsi də açıldı. XIX əsrdə Osmanlı İmperiyasında Beyrut və Mardindəki xarici missionerlər öz müəssisələrində görə bilməyənlər üçün məktəblər açdılar [4, s.178].

İlk Alman Korlar Kitabxanası (Deutsche Zentralbücherei für Blinde) 1894-cü ildə Leypsiqdə quruldu. XX əsrin əvvəllərində 1905-ci ildə Hamburqda Korlar Mərkəzi Kitabxanası (Central Bibliothek für Blinde) quruldu. Almaniya Korlar üçün kitabxanaların açılması, kitabxana xidmətinin inkişafı və gözdən əlillər üçün məktəbə getmək məcburiyyətinin qanuniləşməsi 1900-cü ildə həyata keçirildi.

1910-cu ildə ABŞ-ın Çikaqo şəhərində məktəblərdə görə bilməyənlər üçün xüsusi siniflər formalaşdırıldı. Digər ölkələrdə də, məsələn, ali təhsilə başlayan görmə məhdudiyətli tələbələr üçün ali məktəb kitabxanalarının açıldığını görürük, misal üçün 1916-cı ildə Almaniya Marburg şəhərində Alman Ali Korlar Məktəbinin nəzdində Alman Korlar Kitabxanası açıldı.

1921-ci ildə Türkiyənin İzmir şəhərində özəl bir fond tərəfindən Kar, Lal və Korlar Məktəbi təşkil edildi.

1931-ci ildə ABŞ-da Konqres kitabxanasının Korlar və Fiziki Məhdudiyətli Departamenti korlar və fiziki məhdudiyətli üçün Milli Kitabxana Xidmətini yaratdı. Dünyanın ən böyük kitabxanasında əlil

vətəndaşlar üçün belə bir xüsusi xidmət növünün yaradılması Amerika ictimai kitabxanalarının Brayl şriftli kitablar ilə zənginləşdirilməsində çox böyük əhəmiyyət kəsb edirdi. 1935-ci ildə səs yazma studiyalarında kitabların könüllülər tərəfindən səsləndirilərək maqnit disklərə yazılması nəticəsində əldə edilən audio kitabların brayl kitablarına nisbətən daha ucuz və sayca daha çox olması görmə məhdudiyətli şəxslərə göstərilən kitabxana-informasiya xidmətinin daha çox yayılmasına səbəb oldu.

Bənzər işlər Almaniyada və Rusiyada da görülməkdə idi. Növbəti illərdə ya kitabxanalar, ya da xüsusi cəmiyyətlər tərəfindən təklif olunan dinləmə cihazları da audio kitablar ilə birlikdə evə borc olaraq verildi. Almaniyada səsli kitablarla xidmət edən kütləvi kitabxanalara Eşitmə Kitabxanası deyilirdi.

Bənzər bir qurum olaraq "Korlar Eşitmə Kitabxanası" 1950-ci ildə İsveçrənin Sürix şəhərində quruldu.

1950-ci illərdə az inkişaf etmiş ölkələrdə əhaliyə oxuma vərdişinin qazandırılması və rəsmi şəkildə təhsil almaq imkanı olmayan şəxslərin də inkişafını təmin etmək məqsədilə UNESCO tərəfindən əlaqəli ölkələr ilə iş birliyi nəticəsində, "Qabaqcıl Xalq Kitabxanası" adlı layihəyə başlandı. Bu layihə çərçivəsində Hindistanda nümunəvi bir xalq kitabxanası qurulması məqsədilə, 1951-ci ildə Dehli şəhərində Dehli Xalq Kitabxanası yaradıldı və bu kitabxananın önəmli vəzifələrindən biri də görmə qüsurlu şəxslərə kitabxana-informasiya xidmətinin yerinə yetirilməsi idi. 1992-ci ildə İFLA tərəfindən Yeni Dehli şəhərində təşkil olunmuş konfransın iştirakçıları bu kitabxananı ziyarət edərkən, məlum olmuşdur ki, kitabxananın çox zəngin brayl və audio kitablar kolleksiyası mövcuddur, kitabxanada fiziki məhdudiyətli şəxslərə xidmət göstərmək üçün xüsusi təhsil almış kitabxanaçılar fəaliyyət göstərir və ölkənin istənilən yerinə materialların borca verilməsi üçün poçt yolundan da istifadə olunur [4, s.183].

İsveçdə isə ilk dəfə 1954-cü ildə bu xüsusi oxucu qrupu üçün kitabxana xidməti göstərilməyə başlanmış, 1992-ci ildə isə İsveç Danışan kitablar və Brayl Kitabxanası qurulmuşdur.

Böyük müharibələrdə yaralanıb, görmə qabiliyyətini itirmiş şəxslər də nəzərə alınaraq, 1919-1920-ci illərdə Parisdə "Müharibə Əlilləri Birliyi Kitabxanası" qurulmuşdu.

Amerika Kitabxana Assosiasiyası 1966-cı ildə Korlara və az görənlərə xidmət verən qurumlar üçün Milli Akkreditasiya Şurasını yaratdı. Bu addım xidmətdə standartlaşdırma istiqamətində vacib bir addım idi.

1980-ci illərdə IFLA və Konqres Kitabxanasının müxtəlif standartlar və bələdçilər hazırladığı görülür. Lakin ABŞ-da göstərilən bütün həssaslıqlara baxmayaraq, xidmətlər arzu olunan səviyyəyə çatmadığına görə, xüsusən yollar və binaların əlçatanlıq problemlərini həll etmək üçün, "Əlil Amerikalılar" qanunu qəbul edildi. İngiltərədə isə 1995-ci ildə "Əlillik Diskriminasiyası" qanunu qüvvəyə mindi.

1996-cı ildə İngiltərə Kitabxana Assosiasiyası kütləvi kitabxanalar üçün Milli Təlimatları hazırladı. Tədqiqat nəticəsində məlum olur ki, kitabxana-informasiya xidmətinin keyfiyyətini artırmaq üçün kitabxana birlikləri mütəxəssislərlə sıx əməkdaşlıq edərək standartlar və təlimatlar hazırlayırlar [8, s. 60].

Avropa Birliyi mövzu ilə əlaqədar olaraq, fiziki məhdudiyətli və yaşlı insanların cəmiyyətə inteqrasiyası üçün Avropa Birliyi Telematiks (EU Telematics for the Integration of Disabled and Elderly People 'TIDE' - AB Əlillər və Yaşlıların İnteqrasiyası üçün TELEMAT 'TIDE) layihəsi ilə fiziki məhdudiyətli şəxslər və yaşlılar böyük ictimai binalarda gəzə, ünsiyyət və məlumat problemlərini həll edə bilər, istədikləri sənədləri etibarlı şəkildə əldə edə bilərlər və s. [6, s.5].

Azərbaycanda isə "Gözdən Əlillər Cəmiyyəti" 1931-ci ildən fəaliyyət göstərir. Dövlət orqanlarının köməyi və qayğısı nəticəsində 1951-ci ildən isə öz nizamnaməsi əsasında maddi-texniki bazasını yaratmışdı. Bakı şəhəri üzrə 5 kombinatı, 2 mədəniyyət evi, 1 səsyazma studiyası, (burada gözdən əlillər üçün kitablar yazılırdı) musiqi birliyi, mətbəə və eyni zamanda 11 rayon üzrə şöbələri fəaliyyət göstərirdi.

Respublika Gözdən Əlillər Kitabxanası 1981-ci il iyunun 1-də Azərbaycan Korlar Cəmiyyətinin təşəbbüsü ilə həmin Cəmiyyətin tabeliyində "Mərkəzi Respublika Korlar Kitabxanası" kimi fəaliyyətə başlamışdır. Kitabxananın fondunu Brayl kitabları, audiokassetlər, CD-lər və dövrü mətbuat təşkil edir [11]. Yarandığı gündən 1992-ci ilədək kitabxananın fondunu elə cəmiyyətin tabeliyində fəaliyyət göstərən səsyazma studiyasında lentə alınmış rulonlar, Ümumrusiya Korlar cəmiyyətinin "Loqos" səsyazma studiyasından və Ukrayna Korlar Cəmiyyətinin səsyazma studiyasından alınmış rulonlar və Brayl kitabları təşkil edirdi. SSRİ dağıldıqdan sonra siyasi iqtisadi vəziyyətlə əlaqədar fonda heç bir kitab daxil olmamışdır. Belə bir şəraitdə, yeni 1994-cü il yanvarın 1-dən etibarən kitabxana Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyinin tabeliyinə keçmiş və "Respublika Korlar kitabxanası" adlanmışdır [11]. 1999-cu ildən başlayaraq Rusiya ilə əlaqələr bərpa olunmuş, yeni kitablar əldə edilmişdir. 2002-ci ildən isə Azərbaycan Gözdən Əlillər Cəmiyyətində yaradılmış studiyada milli dildə kitab yazılışına, 2006-cı ildən isə yeni yaradılmış tipoqrafiyada Brayl şrifti ilə azərbaycan dilində kitabların çapına başlanmışdır.

Bütün bu inkişafa ümumi nəzərlə baxsaq, görürük ki, XIX əsrin sonlarından əvvəl insan dəyərini bilən və kifayət qədər maddi imkanları olan mədəni cəmiyyətlər görmə məhdudiyətli şəxsləri cəmiyyətə qazandıra biləcək xüsusi təhsil məktəbləri yaratmışdılar. Bu inkişafı paralel olaraq bu xüsusi istifadəçi qrupuna xidmət göstərən kütləvi kitabxanalar da öz inkişaf yoluna qədəm qoymuşdular.

Hazırda isə elm və texnikanın inkişafı sayəsində fiziki məhdudiyətli şəxslərə kitabxana-informasiya xidmətinin həyata keçirilməsi tamamilə yeni bir

istişamət almağa başlamışdır. Belə ki, brayl əlifbası ilə hazırlanmış kitablar ümumilikdə bahalı olur və bununla yanaşı artıq aktuallığını itirmiş, müxtəlifliyi məhdud, dar çeşidli kitablardır. Bu səbəbdən görmə məhdudiyətli insanlar istədikləri məlumatları əldə etməkdə çətinlik çəkirlər. Bu problemlərin həllində məlumat mənbələrinə məhdudiyətsiz girişi təmin edən kompüterlərin istifadəsi böyük əhəmiyyətə malikdir. Gözdən əlillərin kompüterdən istifadə edə bilməsi hər hansı bir ekran oxuma proqramı ilə mümkündür. Hal hazırda dünyada kompüter monitoruna əlçatarlığı təmin etmək üçün bir çox giriş proqramları hazırlanmışdır. Bu proqramlardan bəziləri kimi JAWS Windows, Window-Eyes, Voice Over və s. misal göstərmək olar. Brayl əlifbası ilə mətnləri çap etmək üçün Brayl printerləri və Brayl formatında kompüter ekranında mətnləri əks etdirən Brayl monitorları, görmə məhdudiyətli insanların həyatında böyük əhəmiyyət təşkil edir.

HISTORICAL EVOLUTION IN THE IMPLEMENTATION OF LIBRARY AND INFORMATION SERVICES FOR THE DISABLED PERSONS

Farida Fazil gizi Abdullazade

*candidate for a degree of the Department of Library Science
Baku State University*

The scientific article historically examines the implementation of library and information services for visually impaired people. The article mainly examines the experience of libraries in the United States and Europe.

ИСТОРИЧЕСКАЯ ЭВОЛЮЦИЯ В ОБЛАСТИ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ БИБЛИОТЕЧНЫХ И ИНФОРМАЦИОННЫХ УСЛУГ ДЛЯ ИНВАЛИДОВ

Фазил кызы Фариды Абдуллазаде

*диссертант кафедры библиотековедения
Бакинского Государственного Университета*

В научной статье исторически рассматривается реализация библиотечных и информационных услуг для слабовидящих. В статье в основном исследуется опыт библиотек США и Европы.

ƏDƏBİYYAT

1. Aslan K. *Dünya kitabxanaları tarixi (XVIII əsrin ortalarından XXI əsrin əvvəllərində)*: Dərs vəsaiti. 2-ci nəşri. – Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2010. – 448 s.

2. Aslan K. *Dünya kitab tarixi: Dərs vəsaiti.* – Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2015. – 138 s.
3. Abdullazadə F. *XVIII-XIX əsrlərdə görmə məhdudiyətli şəxslərə kitabxana-informasiya xidməti // Ümummilli lider H.Əliyevin anadan olmasının 96 illiyinə həsr olunmuş Respublika Elmi Konfransının materialları.* – Bakı, 2019, s. 34-35.
4. Sağlamtunç T. *Görme Engellilər ve Kütüphanecilik Hizmetleri // Bilgi Dünyası.* - 2010.- 11 (1). – S.178-191.
5. Ethridge, J. (2005). *Removing barriers for visually impaired users through assistive technology solutions. Mississippi Libraries*, 69(4), 82-84.
6. Evans, M.K. (2000). *Serving the needs of visually impaired information seekers in UK public libraries. IFLA Council and General Conference: Conference Proceedings (66th, Jerusalem, Israel August 13-18, 2000).*
7. Miller, W. ve Erazo, E. (2001). *Information access for disabled users (F. Subaşıoğlu, Çev.). Turk Information access for the disabled users*, 15 (2), 186-193.
8. Owen, D. (2004). *Sharing a vision: Working to improve library and information services in the UK for visually impaired people. Health Information and Libraries Journal*, 21(Suppl.2), 58-61.
9. https://az.wikipedia.org/wiki/Helen_Keller
10. <https://www.perkins.org/>
11. <https://gerk.az/sample-page/>

Rəyçi: dosent Azad Qurbanov